

تحلیل گفتمان پوشش خبری سایت‌های بی‌بی‌سی فارسی و العربیه فارسی در مورد «کاهش تعهدات برج‌های ایران»^۱

حسن قاسمی^۲، لیلا نیرومند^۳، آنی میرزاخانیان^۴

چکیده

خروج یک‌جانبه آمریکا از برجام و به دنبال آن کاهش تعهدات برج‌های ایران پس از یک‌سال، موضوعی بود که مورد توجه رسانه‌های مختلف برون مرزی قرار گرفت. هر یک از این رسانه‌ها بر اساس گفتمان و سیاست‌های خبری خود به پوشش اخبار مربوط به این رویداد پرداخته‌اند. هدف این مقاله شناخت گفتمان دو سایت خبری بی‌بی‌سی فارسی و العربیه فارسی در پوشش این اخبار است. روش پژوهش این مقاله، تحلیل گفتمان با رویکرد ون‌دایک و جامعه آماری آن تمام خبرهایی است که در سایت‌های مذکور و در بازه زمانی ۱۸ اردیبهشت تا ۲۰ آبان ۱۳۹۸ (۸ می تا ۱۱ نوامبر ۲۰۱۹) به پوشش اخبار مربوط به کاهش تعهدات برج‌های ایران پرداخته است. در این بازه، از بین ۱۴۱ خبر منتشر شده در العربیه فارسی ۸ خبر و از بین ۱۲۲ خبر منتشر شده در بی‌بی‌سی فارسی ۷ خبر، با روش نمونه‌گیری هدفمند و بر اساس قاعده اشباع انتخاب شده است. نتایج این بررسی نشان می‌دهد بی‌بی‌سی فارسی همسو با گفتمان امپریالیستی، خروج آمریکا از برجام را تصمیم شخصی ترامپ و ایران را عامل اصلی نقض‌کننده برجام بازنمایی می‌کند. لذا، علاوه بر گفتمان امپریالیسم و آمریکای ابرقدرت، گفتمان ایران‌هراسی، ایران منزوی و ایران حامی تروریست، گفتمان غالب بی‌بی‌سی فارسی است. العربیه فارسی نیز همسو با رویکرد رسانه‌های غربی، ایران را عامل نامنی در منطقه و تهدیدی برای جامعه جهانی معرفی کرده و گفتمان ایران‌هراسی را رواج می‌دهد. علاوه بر گفتمان ایران‌هراسی، گفتمان ایران حامی تروریست و ایران ضعیف نیز در العربیه مشهود است.

واژه‌های کلیدی: کاهش تعهدات برج‌های ایران، بی‌بی‌سی فارسی، العربیه فارسی، تحلیل گفتمان، پوشش خبری.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۹/۲۵ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۱۲/۱۸

^۱ این مقاله، مستخرج از رساله دکتری با نویسندگی نویسنده اول، راهنمایی نویسنده دوم و مشاوره نویسنده سوم است.

^۲ دانشجوی دکتری علوم ارتباطات، گروه علوم ارتباطات، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران شرق، تهران، ایران (نویسنده مسئول).
hasan.e.ghasemi@gmail.com

^۳ استادیار گروه علوم ارتباطات، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران شرق، تهران، ایران.
ln_niroomand@yahoo.com

^۴ استادیار گروه علوم ارتباطات، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران شرق، تهران، ایران.
ani.mirzakhaniyan@gmail.com

مقدمه و طرح مسئله

گاهی سرنوشت یک ملت با نحوه پوشش یک خبر گره می‌خورد. فاصله میان حقیقت و آنچه در رسانه‌ها منعکس می‌شود، فاصله میان آسایش تا رنجش یک ملت می‌شود و گفتمان برآمده از قدرت و ایدئولوژی‌های رسانه‌ها تعیین کننده این فاصله است. فعالیت‌های هسته‌ای ایران و پوشش اخبار مربوط به آن، سال‌هاست که به یکی از مهمترین سوژه‌های خبری رسانه‌های گوناگون تبدیل شده است. مذاکرات طولانی در سال‌های گذشته در این خصوص بین ایران و کشورهای مختلف انجام شده است که همچنان ادامه دارد. پس از سال‌ها مذاکره نهایتاً ایران و کشورهای ۱+۵ توافق‌نامه‌ای با عنوان برجام امضا کردند اما هنوز این توافقنامه به‌طور کامل اجرایی نشده بود که چهل و پنجمین رئیس‌جمهور آمریکا یعنی دونالد ترامپ آن را نقض و اعلام کرد آمریکا از برجام خارج شده است و دیگر به آن متعهد نیست.

پس از آن که ترامپ در ۱۸ اردیبهشت ماه ۱۳۹۷ (۸ می ۲۰۱۸)، رسماً از برجام خارج شد و بازگشت تحریم‌های گذشته را اعلام کرد، بار دیگر توجه رسانه‌ها به این موضوع دوچندان شد. ایران نیز بعد از یک‌سال صبر که آن را صبر استراتژیک نامید، در پاسخ به خروج آمریکا از برجام، شروع به کاهش تعهدات برجامی خود کرد که این اقدام در چند گام و مرحله به مرحله انجام شد. بی‌بی‌سی فارسی و العربیه فارسی از مهمترین رسانه‌هایی بودند که پوشش اخبار کاهش تعهدات برجامی ایران را با جدیت بیشتر و اولویت بالاتری مورد توجه قرار دادند. نحوه پوشش خبری این رسانه‌ها که برآمده از سیاست‌های خبری و گفتمان آنهاست بر برداشت مخاطبان از فعالیت‌های هسته‌ای ایران، مؤثر خواهد بود. لذا، شناخت گفتمان این رسانه‌ها حائز اهمیت است.

شناخت گفتمان رسانه‌های رقیب و فعال در موضوعات بین‌المللی، از جمله بی‌بی‌سی فارسی و العربیه فارسی در پوشش اخبار مهمی مانند برجام، برای شبکه‌های برون‌مرزی صداوسیما حائز اهمیت ویژه است چرا که با این شناخت، می‌توان در تبیین مواضع ایران در خصوص برجام و دلایل کاهش تعهدات برجامی به نحو شایسته‌تری اقدام کرد و شبهات مطرح شده توسط رسانه‌های رقیب را در فضای بین‌المللی پاسخ داد. در نتیجه، سیاست‌های خبری و رسانه‌ای بهتری اتخاذ و در اقع افکار عمومی و مخاطبان منطقه‌ای و بین‌المللی، مؤثرتر عمل کرد.

سؤال اصلی که در این مقاله با تحلیل گفتمان پوشش خبری سایت‌های العربیه فارسی و بی‌بی‌سی فارسی در پوشش اخبار کاهش تعهدات برجامی ایران به آن پاسخ خواهیم داد این است

که گفتمان خبری سایت‌های خبری العربیه فارسی و بی‌بی‌سی فارسی در پوشش اخبار با محوریت «کاهش تعهدات برجامی ایران» چیست؟

پیشینه پژوهش

پژوهشگران متعدد داخلی و خارجی در سال‌های گذشته مطالعه و بررسی اخبار برجام و یا تحلیل اخبار رسانه‌ها در خصوص ایران را در دستور کار خود قرار داده‌اند. از جمله این پژوهش‌ها می‌توان موارد زیر را نام برد:

۱- قاسمی‌نسب و همکاران (۱۳۹۸)، اخبار شبکه العربیه درباره خروج آمریکا از برجام را تحلیل کرده‌اند. نتایج حاصل از این پژوهش نشان می‌دهد که شبکه العربیه برای مخابره پیام‌های ناامید کننده درباره ایران برای مخاطبان خود، به وفور از واژگان منفی استفاده کرده و می‌کوشد با برجسته کردن این واژگان منفی شرایط مایوس کننده‌ای از ایران، به مخاطبان خود تلقین و سیاست‌های ایران را مداخله‌جویانه تفسیر کند.

۲- رسولی و همکاران (۱۳۹۹)، محتواهای خبرگزاری‌های فارس، ایلنا و تسنیم و روزنامه‌های شرق و کیهان در مورد اخبار برجام را برای سه دوره سال‌های ۱۳۹۴، ۱۳۹۵ و ۱۳۹۶ لغایت نیمه آبان ۱۳۹۷ بررسی کرده‌اند. یافته‌ها و نتایج این مقاله حاکی از آن است که در دوره‌های اول و دوم، گفتمان محافظه‌کار از رویکرد کنش‌گرایانه فعال‌تری برخوردار بوده و وقته‌های ایدئولوژیک را به خدمت درمی‌آورد. در دوره دوم هر دو طرف اصولگرا و اصلاح طلب، آرایش گفتمانی خود را تغییر دادند. در دوره سوم هر دو گفتمان به دال‌های شناور توجه دارند.

۳- بهجتی‌فرد و همکاران (۱۳۹۵)، گفتمان سایت‌های خبری مورد مطالعه مقاله پیش‌رو را در موضوع «اعتراضات عمومی در بحرین» بررسی کرده‌اند. بر اساس یافته‌های این پژوهش، عمده‌ترین گفتمان‌های شکل گرفته در خصوص این اعتراضات، در سایت بی‌بی‌سی فارسی، معطوف به بحران‌سازی، ایران‌هراسی و شیعه‌هراسی و در سایت العربیه، معطوف به ایران‌هراسی، شیعه‌هراسی، حمایت از گفتگو در عین اقتدار و آشوب‌سازی و توطئه‌چینی بوده است.

۴- هوشیار و همکاران (۱۳۹۹)، به مطالعه اخبار سایت بی‌بی‌سی فارسی پرداخته‌اند. نگارندگان در این پژوهش از تحلیل گفتمان بر مبنای رویکرد ون‌دایک بهره برده‌اند. نتایج این مقاله نشان

می‌دهد که گفتمان غالب سایت بی‌بی‌سی فارسی در بازتاب اخبار کشور تونس، گفتمان‌هایی چون مصلحت‌اندیشی و حفظ منافع، اسلام‌هراسی، مردم‌انگیزی و شیعه‌هراسی است و گفتمانش گرایش به دموکراسی غربی دارد.

آنچه این پژوهش را از مطالعات گذشته متمایز می‌کند، تمرکز بر گام‌های کاهش تعهدات برجامی ایران، اقدامات ایران، واکنش طرف‌های مقابل و نحوه پوشش این اقدامات در شبکه‌های مورد مطالعه است. نکته مهم، مقایسه گفتمان دو شبکه فارسی‌زبان غیرایرانی در این زمینه است که یکی از این شبکه‌ها توسط یک کشور منطقه‌ای و شبکه دیگر توسط کشوری خارج از منطقه غرب آسیا، مدیریت می‌شود.

۱. مبانی نظری

برداشت مخاطبین رسانه از یک رویداد، با توجه به تأکیدی که رسانه بر نحوه ارائه خبر دارد، شکل می‌گیرد و نحوه برجسته کردن یک خبر بر اینکه مخاطب چه اهمیتی برای آن خبر قائل شود و کدام قسمت‌های خبر در ذهنش ماندگارتر شود مؤثر است. لذا، رسانه‌ها در بازتاب رویدادها با استفاده از برجسته‌سازی و چارچوب‌بندی خبر، تلاش می‌کنند تا مخاطب را به سمت اهداف رسانه‌ای خود هدایت کنند. رسانه‌های مورد مطالعه در این مقاله نیز از این قاعده مستثنی نیستند و کوشیده‌اند برداشت خود را از کاهش تعهدات برجامی ایران به مخاطب القاء کنند و در این میان از ساخت انگاره‌ها نیز برای رسیدن به مقصود خود بهره می‌برند.

۱-۱. نظریه برجسته‌سازی

منظور از برجسته‌سازی رسانه‌ها این است که رسانه‌ها، به‌ویژه در اخبار و گزارش‌های خبری و برنامه‌های مستند، این قدرت را دارند که توجه عموم را به مجموعه‌ای از مسائل و موضوعات معین و محدود معطوف سازند و از مسائل و موضوعات دیگر چشم‌پوشی کنند. این نظریه، توسط رسانه‌های جمعی، چه سیاست‌مداران و یا حتی شهروندان عادی اجرا می‌شود. برجسته‌سازی در نهایت به قدرت مربوط است. قدرت تأثیرگذاری بر موضوعاتی که مورد بحث و بررسی قرار می‌گیرند و اینکه به کدامیک از آنها عمل می‌شود و کدامیک نادیده گرفته می‌شوند. از ابتدا، رسانه‌های جمعی عامل اصلی در برجسته‌سازی غیرنخبگان بوده‌اند. در حالی که بسیاری از موارد برجسته شده توسط سیاست‌مداران، مواردی است که از نظر سیاسی دارای ارزش خبری هستند و به‌طور سنتی از طریق خبرنگارها به شهروندان منتقل می‌شود. با این حال، تحقیقات نشان می‌دهد

که قدرت برجسته‌سازی، بیش از هر زمان دیگری در تاریخ، در میان احزاب سیاسی مختلف، توزیع شده است و رسانه‌ها نقش اصلی را در این امر ایفا می‌کنند (Feezell, 2018: 24).

مفهوم برجسته‌سازی کورت لنگ^۱ پیچیده‌تر از فرضیه اولویت‌گذاری است. این مفهوم حاکی از آن است که فرآیند قرار دادن موضوعی در اولویت عموم، زمان می‌برد و از چند مرحله می‌گذرد. این مفهوم نشان‌دهنده آن است که شیوه رسانه‌ها برای قالبی کردن یک موضوع و کلمات مهمی که برای توصیف آن استفاده می‌کنند، می‌تواند مؤثر باشد و نقش اشخاص معروفی که موضوعی را توضیح می‌دهند و تفسیر می‌کنند، نقش مهمی است (ورنر و همکاران، ۱۳۸۱: ۳۴۹-۳۴۸). همچنین در برجسته‌سازی دودسته عوامل درون‌سازمانی و برون‌سازمانی دخالت دارند. البته شاخص سوم که ماهیت ذاتی خبر می‌باشد، بیش از هر چیز بر انتخاب رویداد خبری و برجسته‌سازی آن مؤثر است و مهم‌ترین مقیاس سنجش این عامل «ارزش‌های خبری» در رویدادهاست. ترکیب این ارزش‌ها در رویدادها سبب افزایش شانس انتخاب هر رویداد برای «خبر» شدن می‌شود؛ بنابراین ارزش‌های خبری از عوامل مؤثر در گزینش‌گری خبر و تهیه ویژه‌برنامه در راستای خبر مربوط به موضوع محسوب می‌شوند (دهقان و همکاران، ۱۳۸۷: ۲۲).

گاهی عوامل درون‌سازمانی و برون‌سازمانی در یک رسانه برای برجسته‌سازی خبر، به‌شکلی متحد و هماهنگ عمل می‌کنند و بر نکات ویژه‌ای تمرکز دارند که به این ترتیب اثر برجسته‌سازی بیشتر خواهد شد، اما گاهی این دو عامل با یکدیگر هماهنگ نیستند و این عدم‌هماهنگی موجب تضعیف برجسته‌سازی و نتایج آن می‌شود. در خصوص بی‌بی‌سی فارسی و العربیه فارسی به‌نظر می‌رسد حالت اول صادق است.

همچنین مطالعات اخیر نشان می‌دهد که برجسته‌سازی عمومی رسانه‌های اجتماعی (در فضای مجازی) با برجسته‌سازی عمومی معمولی همسویی ندارد، حتی برجسته‌سازی رسانه آنلاین و برجسته‌سازی رسانه‌ها در فیس‌بوک نیز ارتباطی ندارد (Carolina, 2020: 41). بنابراین نباید انتظار داشت نتایج بررسی موضوعات در رسانه‌های اجتماعی و فضای مجازی با نتایج بررسی موضوع مشابه در رسانه‌های دیگر همسویی داشته باشد.

گلادیس انگل لنگ^۲ و کورت لنگ (۱۹۸۳) فرایند برجسته‌سازی را به شش مرحله تقسیم می‌کنند:

1. K. lang
2. G. Lang

- ۱- اهمیت رویدادها: مطبوعات بعضی رویدادها یا فعالیت‌ها را پراهمیت می‌کنند و آنها را بارز می‌سازند.
 - ۲- پوشش متفاوت: موضوعات متفاوت برای جلب توجه، به نوع و میزان پوشش متفاوتی نیاز دارند.
 - ۳- موضوعات قالب‌دار: رویدادها و فعالیت‌های مورد توجه باید قالب‌دار باشند یا باید حوزه‌ای از معانی به آنها داد به‌طوری که قابل فهم شوند.
 - ۴- زبان: زبان مورد استفاده رسانه‌ها می‌تواند بر درک اهمیت موضوع اثر بگذارد.
 - ۵- نمادهای ثانویه: رسانه‌ها، فعالیت یا رویدادهایی را که مورد توجه عموم قرار گرفته‌اند به نمادهای ثانویه وصل می‌کنند که موقعیت آنها در منظر سیاسی به‌خوبی قابل تشخیص است.
 - ۶- اظهارات اشخاص: هنگامی که اشخاص معروف و معتبر راجع به موضوعی صحبت می‌کنند، فرایند برجسته‌سازی شتاب پیدا می‌کند (سورین و تانکارد، ۱۳۹۰: ۳۴۸).
- بررسی این شش مرحله در متون خبری این مقاله، با استفاده از مؤلفه‌های روش ون‌دایک از جمله واژگان مثبت و منفی، نقل قول‌های اشخاص و ... انجام خواهد گرفت و از این رهیافت گفتمان حاکم بر رسانه نمایان خواهد شد.

۲-۱. نظریه چهارچوب‌سازی

در قلمرو مطالعات و پژوهش‌های ارتباطی، چارچوب‌بندی به این معناست که رسانه‌ها نه آیین‌های برای انعکاس واقعیت، بلکه سازنده واقعیت و شکل‌دهنده به آن هستند؛ بنابراین کار رسانه‌ها تنها انتخاب رویداد و حوادثی خاص از میان رویدادهای زیاد نیست، بلکه معنی دادن به آن نیز هست. رسانه‌ها ناگزیرند حوادث و رویدادها را برای مخاطبان نشان مهم و بااهمیت نشان دهند و لازمه این کار نیز جای دادن خبر در متن یک روایت یا داستان است. به دیگر سخن رسانه‌ها به مخاطبان می‌گویند که درباره چه فکر کنند و سپس تاندازه‌ای چگونه فکر کردن را نیز در چارچوبی که از پیش ساخته و پرداخته شده است به آنان تحمیل می‌کنند. (مهدی‌زاده، ۱۳۸۹: ۸۱-۸۲). چارچوب‌ها کارکردهایی دارند. رابرت اتنمن^۱ از پژوهشگران ارتباطی دانشگاه جرج واشنگتن آمریکا تأکید می‌کند که چارچوب‌ها برای جلب توجه افراد به برخی عناصر و توجه نکردن به برخی عناصر دیگر

به کار می‌رود. او همچنین بر این باور است که «شیوه‌ای که یک موضوع به‌وسیله آن چارچوب‌گذاری می‌شود باید مشخص کند که مردم چطور یک موضوع را درک و ارزیابی کنند» (انتمن، ۱۹۹۳: ۵۸-۵۱).

چارچوب‌ها یا قالب‌های رسانه‌ای می‌تواند یا به‌وسیله خود رسانه‌های جمعی یا به‌وسیله سازمان‌ها و جنبش‌های اجتماعی یا سیاسی ویژه‌ای خلق شوند. پس‌از آن و از آنجایی که افراد نمی‌توانند به‌طور کامل حوادث و اتفاقات زندگی خود و جهان اطرافشان را درک و تفسیر کنند، روزنامه‌نگاران می‌کوشند از چارچوب بندی برای کاهش دادن پیچیدگی‌های مسئله و یا واقعه خبری استفاده کنند. این تکنیک رسانه‌ای با در نظر گرفتن مفهوم گرایش و سوگیری در چارچوب‌ها به این موضوع می‌پردازد که چگونه مفهومی که ارائه می‌شود بر انتخاب‌های مردم تأثیر می‌گذارد. «سوگیری در چارچوب‌بندی عبارت است از ارائه حقایق به شیوه‌ای که تأثیر آن به ارائه یک تصویر غیرواقعی منجر شود یا پیام به‌سرعت به یک دیدگاه تبدیل شود» (Mc, adam.d 1996:13).

فرایند چارچوب‌بندی رسانه‌ها شبیه ساخت چارچوب برای خانه است که متناسب با اشیایی که در حداقل چهار موقعیت چارچوب‌بندی وجود دارد که باید مطالعه شود: «ارتباط‌گر، متن، دریافت‌کننده پیام و فرهنگ» (انتمن، ۱۹۹۳: ۵۲-۵۳). شیوه ارائه پیام در قالب نظریه چهارچوب‌بندی، به مخاطب در فهم مسائل دشوار و پیچیده یاری می‌رساند و همراه شدن او با پیام را تسهیل می‌کند. هنگامی که ارائه پیام در چارچوب باورها و انگاره‌های ذهنی مخاطب باشد، پذیرش آن آسان‌تر شده و مخاطب در پردازش اطلاعات تازه، آن‌ها را بر اساس چارچوب‌های ذهنی پیشین طبقه‌بندی و تفسیر می‌کند. مک کامبز^۱ معتقد است چارچوب‌سازی از پالایش نظریه برجسته‌سازی حاصل شده است. توضیح اینکه اگر بعضی از جنبه‌های یک موضوع برجسته شود و در نتیجه این برجسته‌سازی، رفتارهای مردم تغییر کند، چارچوب‌سازی اتفاق افتاده است. مک کامبز چارچوب‌سازی را سطح دوم برجسته‌سازی تعریف می‌کند (شیوفل و توکسبری، ۲۰۰۷: ۱۴).

چارچوب‌ها ادراک خاصی از واقعیت را تقویت و تفسیرهای رقیب آن را تضعیف می‌کنند. صنعت رسانه‌ای مدرن چارچوب‌ها و انگاره‌های فرهنگی را در قالب محصولات فرهنگی و به‌منظور مصرف انبوه تولید و ترویج می‌کند. این فرایند رسانه‌ای تا حدودی مسئول فهم مخاطبان از نهادها و سازه‌های فرهنگی است (Philemo, 2007: 82). این اتفاق در محصولات سیاسی و تاریخی نیز رخ می‌دهد.

1. McCombs

۲. مفاهیم نظری

۲-۱. خبر

خبر آن چیزی است که یک خواننده که خیلی به هیچ چیز اهمیت نمی‌دهد می‌خواهد بخواند و این فقط تا زمانی یک خبر است که او آن را بخواند، بعد از آن مرده است (هارکوپ^۱، ۲۰۱۰: ۲۶۱). عنصر اصلی ارتباطات، خبر است. انتقال هرگونه معنا، از فرستنده به گیرنده نوعی از خبررسانی است؛ بنابراین می‌توان گفت که همه حوزه ارتباطات، حوزه خبر است (بشیر، ۱۳۹۱: ۱۷)

۲-۲. پوشش خبری

سلطانی‌فر اعتقاد دارد پوشش خبری یعنی «اقدامات و فعالیت‌هایی که بر یک خبر انجام می‌شود تا ارزش و جایگاه آن خبر، از جایگاه و ارزش واقعی خود بالاتر یا پایین‌تر رفته و ارزش آن خبر در مقایسه با مطالب دیگر افزون‌تر شده و یا کاهش یابد و یا حتی صفر شود» (سلطانی‌فر، ۱۳۸۲: ۱۴).

۲-۳. بی‌بی‌سی فارسی

در سال ۱۳۸۵ (۲۰۰۷) گروه آسیا-اروپای بی‌بی‌سی به وزارت خارجه بریتانیا پیشنهاد راه‌اندازی یک شبکه تلویزیونی را ارائه کرد. در سال ۱۳۸۶ (۲۰۰۸) این پیشنهاد پذیرفته و مقدمات تشکیل این شبکه فراهم شد. ساعت ۱۷:۰۰ روز ۱۴ ژانویه ۲۰۰۹ میلادی (۲۵ دی ۱۳۸۷ خورشیدی) بود که پخش برنامه‌های شبکه مذکور به زبان فارسی و برای روزانه ۸ ساعت آغاز شد (بی‌بی‌سی فارسی، ۲۰۱۶).

۲-۴. العربیه فارسی

شبکه العربیه در تاریخ ۳ مارس ۲۰۰۳ راه‌اندازی شد. این شبکه یک شبکه خبری به زبان عربی است. سایت خبری العربیه، بخشی از گروه چند رسانه‌ای «ام‌بی‌سی» متعلق به عربستان سعودی است و مقر آن در دوی قرار دارد. این شبکه، سایتی خبری به زبان فارسی نیز راه‌اندازی کرده است (العربیه، ۲۰۰۹).

روش پژوهش

در این مقاله، روش پژوهشی تحلیل گفتمان بر مبنای رویکرد ون‌دایک برای تحلیل خبرهای سایت‌های بی‌بی‌سی فارسی و العربیه فارسی در خصوص کاهش تعهدات برجامی ایران استفاده

1. Harcup

شده است. دیوید کریستال^۱ آنچه را که روش تحلیل گفتمان نامیده می‌شود، در حقیقت «زبان‌شناسی انتقادی» معرفی می‌کند و معتقد است که هدف تحلیل گفتمان آشکار کردن رابطه‌های قدرت مخفی روندهای ایدئولوژیکی در زبان‌شناسی است. این نگاه به تحلیل گفتمان به‌ویژه در تجزیه و تحلیل زبان‌شناسی انتقادی، به تحلیل و تفسیر متن‌ها در ارتباط با بافت‌های اجتماعی‌ای که بستر اولیه شکل‌گیری این متن‌ها هستند و در همان بافت نیز باید تفسیر شوند، می‌پردازد (خلیلی، ۱۳۹۲: ۳۷).

یکی از اهداف مهم روش تحلیل گفتمان، رسیدن به رهیافتی انتقادی به متن و کنش‌گران اصلی آن است. از این‌رو، این روش رویکردی نقادانه و نسبتاً منفی‌نگر به متن و مجموعه بافتاری آن دارد. در این روش، تمامی ابعاد و زوایای خلق متن، از دستور زبان گرفته تا تفسیر نگرش‌های کنش‌گران، بررسی و بازکاوی می‌شود. در نتیجه با محور قرار دادن خود متن و لحاظ کردن نظام زمینه‌ای آن، تحلیل و تبیینی از مفاهیم و معانی نهانی و لایه‌های مکتوم متن انجام می‌شود. این لایه‌های نهانی را معانی بین سطری یا میان‌متنی می‌گویند (گودرزی، ۱۳۸۹: ۸۲).

ون‌دایک وجوه تمایز رویکرد به گفتمان را این‌گونه برمی‌شمارد:

اول، تحلیل گفتمان، یک پیام رسانه‌ای را به‌عنوان یک گفتمان تمام‌عیار مستقل بررسی می‌کند. تحلیل محتوا در پژوهش ارتباطات جمعی معمولاً برای یافتن روابط (یا همبستگی‌ها) میان این و یا آن ویژگی اغلب محتوا و گاهی سبک پیام‌ها و ویژگی‌های فرستنده-سخنگو یا خوانندگان انجام می‌گیرد. گفتمان رسانه‌ای به‌عنوان شکلی از عمل اجتماعی کمتر مورد مطالعه قرار گرفته است و آشکار کردن ساختارهای ذاتی در همه سطوح تحصیل، هدفی معقول محسوب می‌شود.

دوم اینکه، هدف تحلیل گفتمان عمدتاً تشریح داده‌های کیفی است و نه داده‌های کمی. البته معیارهای کمی را می‌توان به‌خوبی بر تحلیلی، آشکار از نوع عمدتاً بیشتر کیفی بنیان نهاد. سوم اینکه، درحالی‌که تحلیل محتوا عمدتاً بر مبنای داده‌های مشاهده‌شدنی و محاسبه‌پذیری چون واژه‌ها، عبارات، جمله‌ها و یا ویژگی‌های سبک‌شناختی مبتنی است، تحلیل گفتمان، ساختارهای سطحی را نیز برحسب گرامر نوین بررسی می‌کند و به ساختارهای معناشناختی شالوده‌ای هم توجه دارد و فرض‌ها، ارتباط‌ها، دلالت‌ها و راهبردها را هم روشن می‌سازد. این‌ها معمولاً در گفتمان در حالت پوشیده باقی می‌مانند. تحلیل گفتمان در قالب نظریه‌های تجربی،

1. David Crystal

تلاش می‌کند قوانین یا اصول شالوده‌ای این ساختارها، تولید و درک پیام رسانه‌ای را بیابد (ون‌دایک، ۱۳۷۸: ۲۹-۳۰).

ون‌دایک در بحث روش‌شناسی تحلیل گفتمان، این روش را در دو سطح تحلیلی مورد توجه قرار می‌دهد. از نظر او، تحلیل گفتمان از یک طرف بر متن، گفتار و کنش‌های ارتباطی موضعی متمرکز است که این سطح از دیدگاه وی سطح خرد^۱ نام دارد. ون‌دایک در سطح عمومی‌تری، نظام‌های ساختاری گفتمان یا همان نظام‌های پیچیده اجتماعی، سیاسی، تاریخی و فرهنگی متن را بازشناسی می‌کند. این سطح، سطح کلان^۲ نام دارد. در این سطح، محقق گفتمان کاو، علاوه بر توصیف و تفسیر داده‌ها و متن با تبیین و تحلیل اجتماعی سروکار دارد. به عبارت دیگر، در سطح خرد محقق الزاماً به تبیین بررسی‌های خود نمی‌پردازد اما در سطح کلان، وارد حوزه تبیین و بررسی روابط کلان نظام‌های اجتماعی و شناخت‌های اجتماعی، قدرت و دسترسی به گفتمان می‌شود. ون‌دایک معتقد است که هم‌سطح خرد و هم‌سطح کلان تحلیل گفتمان، فراتر از کلمات و عبارات را در نظر می‌گیرند. وی در تحلیل خود دو راهبرد کلی مثبت نشان دادن گروه خود و منفی نشان دادن گروه رقیب (دیگری) را در نظر می‌گیرد و طبق این دو راهبرد، «ما» و «آن‌ها» را با هم مقایسه می‌کند (فرقانی، ۱۳۸۲: ۵۱).

در روش تحلیل گفتمان محقق در بررسی یک متن یا نوشتار و گفتار، از خود متن فراتر رفته و وارد بافت یا زمینه‌ای که متن در آن خلق شده می‌شود. این بدان معنی است که از یک سو به روابط درون متن و از سوی دیگر به بافت‌های موقعیتی، اجتماعی، تاریخی و سیاسی متن می‌پردازد. در این روش، فرایندهای تولید و شناخت متن، اثرات متقابل اهل زبان بر یکدیگر و کاربردهای فرهنگی و اجتماعی گفتمان در سطوح متنوع و متفاوتی بررسی می‌شود (نیک‌ملکی، ۱۳۸۴: ۱۰۷).

در این روش، واحد تحلیل فراتر از کلمه است و می‌تواند بر اساس شاخص‌ها، موضوع، متغیرها و مؤلفه‌های تحقیق و اهداف پژوهش، شامل یک عبارت، جمله، بند، صفحه یا متن کامل شود (ون‌دایک، ۱۳۸۲: ۲۷). بر همین اساس در این مقاله نیز واحد تحلیل، متن اخبار انتخاب شده است. هر متن خبر می‌تواند دربرگیرنده اصل خبر، گزارش و یا تفسیری از خبر باشد. بنابراین در این پژوهش، نخست همه اخبار، تحلیل‌های خبری و گزارش‌هایی که در سایت‌های بی‌بی‌سی فارسی و العربیه فارسی در بازه زمانی چهارشنبه ۱۸ اردیبهشت ۱۳۹۸ تا ۲۰

1. Micro

2. Macro

آبان ماه ۱۳۹۸ (۸ می تا ۱۱ نوامبر ۲۰۱۹) به موضوع کاهش تعهدات برجامی ایران پرداخته بودند، استخراج شد. این بازه زمانی همان بازه‌ای است که طی آن ایران تعهدات خود را به تدریج و در چهار مرحله کاهش داد و جامعه آماری پژوهش حساب می‌شود. روش نمونه‌گیری این مقاله نمونه‌گیری هدفمند و انتخاب بر اساس مؤلفه‌های هشت‌گانه مورد نظر وندایک است و در نمونه‌گیری قاعده اشباع لحاظ شده است. بر همین اساس، از بین ۱۴۱ خبر سایت العربیه فارسی که به موضوع کاهش تعهدات برجامی ایران پرداخته بودند ۸ خبر و از بین ۱۲۲ خبر اختصاص یافته به برجام در سایت بی‌بی‌سی فارسی ۷ خبر انتخاب شد. برای انتخاب نمونه‌ها تقریباً تمام ۲۶۳ خبر مذکور مرور و برای تحلیل دقیق و استخراج مؤلفه‌ها، تعداد ۱۵ خبری که مؤلفه‌های وندایک را بیشتر در خود داشتند و از نظر محتوایی و موضوعی، بر اساس قاعده اشباع، کفایت نمونه‌گیری را معلوم می‌کردند، انتخاب شدند. «در نمونه‌های هدفمند یا قضاوتی، پژوهشگر واحدهای نمونه‌گیری را به صورت ذهنی و باهدف قبلی انتخاب می‌کند. ذهنیت و هدف داور است که احتمال انتخاب یک واحد نمونه‌گیری را برای نمونه معین می‌کند» (فرانکفورت و نجمیاس، ۱۳۸۱: ۲۶۴).

۳. عملیاتی کردن یا مقوله‌سازی

یکی از اصلی‌ترین مراحل در تحلیل گفتمان، تعیین مؤلفه‌ها برای تحلیل متون و تعیین گفتمان یا همان عملیاتی کردن مباحث نظری است. همانطور که گفته شد، در پژوهش حاضر، برای تحلیل متن کاوی اخبار کاهش تعهدات برجامی ایران در سایت‌های خبری العربیه فارسی و بی‌بی‌سی فارسی بر مبنای دیدگاه‌های تئون وندایک عمل شده است. لذا، مؤلفه‌ها و مقوله‌هایی که در متون مورد مطالعه، مورد توجه قرار گرفته‌اند، عبارتند از:

۳-۱. واژگان^۱

واژگانی که یک گوینده و یا نویسنده به کار می‌برد، دقیقاً با قدرت، موقعیت سیاسی، اجتماعی و حتی اخلاقی او و یا به عبارت دقیق‌تر با وزن اجتماعی و سیاسی او سنجیده می‌شود. این مقوله، واژگان کانونی را که تکیه‌گاه متن به شمار می‌آید، همراه با بار معنایی و کارکردی آن‌ها در متن مورد ارزیابی قرار می‌دهد (فرقانی، ۱۳۸۲: ۵۰).

^۱. Lexicon

۳-۲. افراد و نهادهای مطرح‌شده در متن

بر اساس این مقوله، می‌توان پی برد که نهادها، ارگان‌ها یا مؤسسه‌ای که در خبرها نام‌برده شده‌اند به صورت مثبت مطرح شده‌اند یا در جایگاه منفی قرار گرفته‌اند. این مقوله یا کارویژه، حاوی داوری متن و کنشگر آن در مورد افراد و نهادهای ذکر شده در متن خبر است (فرقانی، ۱۳۸۲: ۵۰).

۳-۳. قطب‌بندی^۱ یا غیرسازی (ارزش‌های منتسب به «خود» و «دیگری»)

این مقوله یا کارویژه دارای دو زیرمقوله مشخص است: نحوه توصیف و معرفی «خود» یا ارزش‌های منتسب به «خود» و نیز توصیف و معرفی «دیگری» یا ارزش‌های منتسب به «دیگری» در متن خبر. این امر می‌تواند در تحلیل بینش‌ها و نگرش‌های رسانه‌ها و بررسی کنشگران بین‌المللی آن‌ها مفید باشد (فرقانی، ۱۳۸۲: ۵۰).

۳-۴. استناد یا ذکر شواهد در متن

اینکه متن به کدام منابع مشروعیت‌ساز یا مورد پذیرش از سوی دیگران برای اثبات یا تأیید گفته‌های خود استناد می‌کند، می‌تواند در قابل قبول یا غیرقابل قبول جلوه دادن استدلال‌ها مؤثر باشد. شناخت و بررسی استنادها یا شواهد در متن خبر می‌تواند در تحلیل اینکه خبر بر آن است تا به چه ادله‌ای و یا چه ارزیابی مثبت و منفی‌ای واقعیتی را به ذهن مخاطبان خود منتقل کند، حائز اهمیت است (فرقانی، ۱۳۸۲: ۵۲-۵۱).

۳-۵. پیش‌فرض‌ها^۲

به‌طور کلی پیش‌فرض‌ها شامل مفروضاتی است که فهم ارتباط میان قضایا و موضوع متن مشروط به آن‌هاست. پیش‌فرض‌ها از ویژگی‌ها و خصوصیات یک متن نیستند، بلکه بخشی از تفسیر تولیدکنندگان متن از بافت بینامتنی هستند. بسیاری از ویژگی‌های صوری متن به این پیش‌فرض‌ها اشاره دارد (فرقانی، ۱۳۸۲: ۵۲).

۳-۶. دلالت‌های ضمنی^۳ متن (تلقین و تداعی)

اطلاعات و مضامین نهفته در یک متن صریحاً بیان نمی‌شود، بلکه غالباً حالت ضمنی و تلویحی دارد. در بسیاری از مواقع، ناگفته‌ها و نانوشته‌های یک متن در تحلیل گفتمان از طریق معانی

1. Polarization

2. Presuppositions

3. Implication

ضمنی و دلالت آن‌ها که غالباً دارای بار ایدئولوژیک است، به دست می‌آید. در این حوزه، تلقین چیزهایی را شامل می‌شود که متن به وسیله آن‌ها درصدد ذهنیت‌سازی است. تداعی، یادآوری مفاهیم و تعابیر ناگفته در یک متن است (فرقانی، ۱۳۸۲: ۵۳).

۷-۳. مؤلفه‌های اجماع و توافق در متن

این مؤلفه‌ها شامل گزاره‌ها، مفاهیم و استعاره‌هایی هستند که متن از طریق آن‌ها درصدد ایجاد توافق و اجماع در مخاطبان برمی‌آید. برخی از این تعابیر ممکن است صادقانه به کار گرفته شوند و پاره‌ای دیگر صرفاً در خدمت مشروعیت‌سازی و ساکت کردن مخالفان و از میدان بیرون کردن گفتمان رقیب باشند (فرقانی، ۱۳۸۲: ۶۰).

۸-۳. گزاره‌های اساسی متن

گزاره‌ها عبارات یا جمله‌هایی هستند که معنای اساسی متن بر آن‌ها تکیه دارد و ممکن است مدت‌ها پس از مطالعه متن در خاطر خواننده یا مخاطب باقی بماند. در واقع یک متن از گسترش و بسط گزاره‌های اصلی آن به دست می‌آید. گزاره‌ها، پیام اصلی متن را در خود دارند (فرقانی، ۱۳۸۲: ۵۴).

در پایان با جمع‌بندی و تحلیل مقوله‌های استخراج شده از متن خبرها، گفتمان حاکم بر رسانه برای پژوهشگر نمایان خواهد شد.

۴. تجزیه و تحلیل یافته‌های پژوهش

۱-۴. واژگان

با بررسی واژه‌های سایت‌های مورد مطالعه جدول زیر استخراج شد^۱. برای درک بهتر جزئیات متون، طرف‌های خود و دیگری به سه دسته ایران، آمریکا و سایر طرف‌های برجام دسته‌بندی شده‌اند.

^۱ با توجه به محدودیت حجم مقاله، امکان آوردن خبرها میسر نبود.

جدول شماره ۱: نظام واژگان

العربيه فارسی	بی‌بی‌سی فارسی	نظام واژگان	
<p>متعهد به تعهدات، مسالمت‌آمیز، بهبود وضعیت، آرزو، قادر، رأی مثبت، آزاد، کمک به بحران‌زدایی، تفاهم، همکاری، موافق، اعتماد، آماده گفتگو، مخالف جنگ، پایین‌دی، دفاع، آمادگی با هر توان و مقدار، پیشرفته، توسعه داخلی، دستیابی به هدف بزرگ، پیشرفته، خواهان گفتگو، موفقیت، برنده، امید برای منطقه.</p>	<p>هوشمندانه، اعتبار، اقتدار، خویشتن‌داری، اعتمادسازی، مجهز، صبر استراتژیک، تنش‌زدایی، امید، منافع ملت، خوش‌بینی، حسن نیت، مصالحه.</p>	<p>مثبت</p>	
<p>محکومیت‌های بین‌المللی بلاتکلیفی، تروریستی، تهدید، برهم زدن امنیت، بی‌ثباتی، توسعه‌طلب، به تنگ آمده‌اند، هشدار، حامی تروریست، نقض تعهد، متهم، جنگ، حامی شبه‌نظامیان، حمایت از رژیم‌های دیکتاتوری، ناامنی، متهم رویداد تروریستی، تنش، مجبور، مصیبت‌بار، قطع امید، دشوار، عقب‌نشینی، زیان، اقتصاد فلج، بدتر، رنج، آواره، قتل‌عام، راه بی‌برگشت، مشکل، تهدید، رد گفتگو، حمایت از تروریسم، قبضه، ممنوع، محروم، عواقب وخیم، خطر، تجاوز، پایین‌دی نیست، فروپاشی، بی‌تصمیمی، خطرناک‌تر، تهدیدآمیزتر، ناامنی، آوارگان، بحران، متوقف، باج‌خواهی و تهدید علیه جامعه جهانی، تخلفات، تنش‌آفرینی، ناامید، دخالت.</p>	<p>چکشی، محدودیت، بمب اتمی، انزوای بین‌المللی، هشدار، نگران، آرایش جنگی، سرکوب، اقدامات خصمانه، اقدامات بحث‌برانگیز، خراب‌کارانه، مخالفت، پرهزینه، زیر پا گذاشتن تعهدات، عمال نیابتی، نقض برجام، نقض فزاینده، راه اشتباه، وضعیت اقتصادی وخیم، خود گزیدگی، عقب‌نشینی، امنیتی‌سازی، کارزار ترور، رویکرد تهاجمی، برنامه موشکی، زمین‌گیر، فشار اقتصادی، اسلحه اتمی، تخطی، بحرانی، تروریستی، آبروی داخلی آسیب‌دیده.</p>	<p>منفی</p>	

ادامه جدول شماره ۱: نظام واژگان

نظام واژگان	بی‌بی‌سی فارسی	العربیه فارسی
آزادگان	مثبت	شکوفایی اقتصادی، اصلاح توافقی، جدیت، محبوبیت، مفید، وفادار، مصمم، قدرت جهانی، آماده گفتگو، توافق بهتر و پایدارتر، آماده ملاقات، سپاسگزار.
	منفی	ناتوان در حل مشکل، مسئول مشکلات، مقصر، اعمال فشار، به هم ریختن همه چیز، باخت، مخالف سرسخت، مردود، جنگ تجاری، درگیری نظامی، واکنش تند.
	مثبت	کاستن تنش، همگرایی، موفقیت، جبران تحریم‌ها، همراهی، متعهد، ابتکار، حل اختلاف برجام، تقلای سخت، خواهان حفظ توافق، تلاش‌های دیپلماتیک.
	منفی	ناچار، اقدامات ناکافی، عدم اقدام درخور، اهرم فشار، نمی‌توانند، تحمیل تحریم، مجبور، گیر افتاده‌اند، انفعال و بی‌عملی، دست‌بسته، موفق نشده، نگران.

۲-۴. دلالت‌های ضمنی یا تلقین و تداعی‌های موجود در متن

برخی از مهم‌ترین تداعی و تلقین‌هایی که در طی پوشش اخبار کاهش تعهدات برجامی ایران در سایت‌های فوق ذکر شده است، عبارت‌اند از:

الف- دلالت‌های ضمنی در سایت العربیه فارسی

تداعی

- اختلافات ایران و عربستان سعودی در منطقه؛
- قطعنامه‌های شورای امنیت علیه ایران؛
- توافق هسته‌ای سال ۲۰۱۵؛
- رویداد تروریستی علیه تأسیسات نفتی شرکت آرامکو.

تلقین

- ایران از درآمدهای اقتصادی ناشی از برجام در راستای تنش‌آفرینی در منطقه استفاده کرد.
- ایران باج‌خواهی و تهدید علیه جامعه جهانی را در دستور کار دارد.
- حمایت ایران از گروه‌های تروریستی در منطقه
- ایران به دنبال دستیابی به سلاح هسته‌ای است.
- توافق برجام یک توافق ناقص است چون امکان خرید اسلحه را از ایران نگرفته است.
- بسیاری از کشورهای منطقه ایران را مسئول ناامنی در منطقه می‌دانند.
- آمریکا خواهان یک راه‌حل صلح‌آمیز با تهران است.
- تحریم‌های شدید، ایران را به عقب‌نشینی وادار کرده است.
- تحریم‌های آمریکا، ایران را از پا درآورده و اقتصاد این کشور فلج شده است
- ایران تاکنون جنگ طلب بوده است اما تحت فشار تحریم‌ها اقرار می‌کند که جنگ طلب نیست.
- ایران در انزوای کامل است و مناسبات اقتصادی‌اش با جهان، عادی نیست.
- وضع ایران به شدت بدتر از دوران پیش از انعقاد توافق اتمی است.

ب- دلالت‌های ضمنی در سایت بی‌بی‌سی فارسی

تداعی

- میزان صادرات نفت ایران در پایین‌ترین میزان از زمان جنگ ایران و عراق قرار گرفته است (تداعی شرایط سخت اقتصادی ایران در زمان جنگ با عراق)؛
- سخنان رهبر انقلاب درباره آتش زدن برج‌ام در صورتی که ترامپ برج‌ام را پاره کند.
- خیانت‌های روسیه به ایران در مواقع حساس تاریخی؛
- هدف قرار گرفتن پهپاد آمریکایی توسط سپاه پاسداران و تهدیدهای نظامی ایران و آمریکا در گذشته و حتی سقوط هواپیمای مسافربری ایران توسط ناو آمریکا (تداعی خصومت دیرینه ایران و آمریکا).

تلقین

- ایران در شرایط بسیار بد و بحرانی اقتصادی به دلیل تحریم‌های آمریکا به سر می‌برد. شرایطی بدتر از شرایط اقتصادی زمان جنگ با عراق؛
- دور زدن پنهانی تحریم‌ها هم دستاوردهای ناچیزی برای ایران داشته و کمک جدی به اقتصاد ایران نکرده است. در واقع ایران تمام راه‌های ممکن را امتحان کرده و به بن‌بست خورده است.
- عدم‌پذیرش مسئولیت در تصمیمات پیچیده از روحيات رهبر ایران است.
- مسئولان داخلی ایران متحد نیستند و به گروه‌های مختلف تبدیل شده‌اند که هر کدام مواضع متفاوتی را در برج‌ام دنبال می‌کنند.
- ایران به دنبال ساخت سلاح هسته‌ای بود که برج‌ام مانع این کار شده است.
- ایران همچنان از طریق عمال نیابتی خود به کارزار ترور در گوشه و کنار جهان ادامه می‌دهد.
- آمریکا در مقام قدرت برتر است و ایران و اروپا توان مخالفت با او را ندارند.
- ایران از درون به شدت تحت فشار است.
- ایران نقض‌کننده برج‌ام است، نه آمریکا و طرف‌های مقابل (این اتحادیه همچنین از تهران خواست که هر چه سریع‌تر از نقض برج‌ام دست بکشد).
- ایران در انزوای بین‌المللی است.
- سپاه پاسداران یک سازمان تروریستی است.

- مقامات ایران دیگر به انتهای راه رسیده و چاره‌ای جز این اقدامات ندارند.
- در حالی ایران اقدام مؤثری نمی‌تواند انجام دهد، آمریکا مقتدرانه به تشدید تحریم‌ها ادامه می‌دهد.
- تهران آن قدر ضعیف شده که هرچه عرصه را بر آن تنگ‌تر کنیم در کام خواهد کشید و پاسخ معناداری نخواهد داد.

۳-۴. قطب‌بندی

سایت‌های العربیه فارسی و بی‌بی‌سی فارسی متناسب با گفتمان خود، صفات و ارزش‌هایی را به دسته‌های «خود» و «دیگری»، منتسب کرده‌اند. دقت در این ارزش‌ها و تفاوت نوع ارزش‌های خود و دیگری، شناخت گفتمان هر کدام از سایت‌های مذکور در پوشش اخبار کاهش تعهدات برجامی ایران را تسهیل می‌کند. در جدول زیر این ارزش‌ها برای ساده‌تر شدن مقایسه دسته‌بندی شده‌اند.

جدول ۲: قطب‌بندی و ارزش‌های نسبت داده شده به طرف‌های برجام توسط

بی‌بی‌سی فارسی و العربیه فارسی

قطب‌بندی	بی‌بی‌سی فارسی	العربیه فارسی
ارزش‌های نسبت داده شده به ایران	عدم پایبندی به توافق هسته‌ای، تهران آن قدر ضعیف شده که توان پاسخ به فشارها را ندارد، مخالفت با مذاکرات صلح آمریکا، ایران در حال حرکتی آهسته به سوی مذاکره است، اقدامات خصمانه‌ای که می‌توانند جرقه جنگ را بزنند، کاهش تعهدات یک واکنش تزئینی و فرمایشی است، عدم تعهد به اجرای محدودیت‌های برجام، تصمیم ایران برای نقض برجام، تلاش ایران برای توسعه برنامه هسته‌ای، نقض فزاینده مفاد قرارداد، اقدام ایران نوعی فشار بر جامعه جهانی است، تلاش برای ساخت بمب اتم.	تنش آفرینی در منطقه، باج‌خواهی و تهدید علیه جامعه جهانی، نقش داشتن در حملات به آرامکو عربستان، تهدید دریانوردی بین‌المللی و آبراه‌های دریایی، دخالت در منطقه، تلاش برای خروج از وضعیت بلاتکلیفی و بی‌تصمیمی است، خروج ایران طبل‌های جنگ را از طرف آمریکا و اسرائیل به صدا درمی‌آورد، ایران می‌خواهد اروپایی‌ها را بر سر دوراهی سختی قرار دهند، ایران با فروپاشی روبرو شده است، دستیابی ایران به سلاح اتمی، ایران حامی اصلی شبه‌نظامیان حوثی، فروش سلاح‌های پیچیده، کاهش تعهدات توسط ایران، عدم پایبندی به محدودیت‌های برجام.

ادامه جدول ۲: قطب‌بندی و ارزش‌های نسبت داده شده به طرف‌های برجام توسط بی‌بی‌سی فارسی و العربیه فارسی

قطب‌بندی	بی‌بی‌سی فارسی	العربیه فارسی
ارزش‌های نسبت داده شده به آمریکا	اعلام آمادگی آمریکا برای مذاکره بدون پیش‌شرط با مقام‌های ایران، مخالف سرسخت برنامه هسته‌ای ایران، هدف از خروج برجام اصلاح توافق هسته‌ای و وادار کردن جمهوری اسلامی به «تغییر رفتار»، نقض برجام توسط آمریکا و تحریم‌های شدید علیه تهران، مقصر دانستن آمریکا و نسبت دادن مسئولیت مشکلات کنونی به دولت ترامپ، جدیت آمریکا و متحدان منطقه‌ای آن برای اعمال سیاست «فشار حداکثری» بر تهران.	ترامپ متعهد شد که نگذارد تهران «هیچ‌گاه» به سلاح اتمی دست یابد، تحریم کننده ایران، آمریکا خواهان یک راه‌حل صلح‌آمیز به منظور از بین بردن تنش با ایران، ترامپ مایل نیست شاهد چنین وضعیتی (فروپاشی) ایران باشد، دولت آمریکا از طریق تحریم ایران توانسته منابع مالی حزب‌الله لبنان را نیز محدود کند.
ارزش‌های نسبت داده شده سایر طرف‌های برجام	همگرایی بیشتر اتحادیه اروپا با ایالات متحده، ابراز نگرانی شدید اروپا از افزایش غنی‌سازی اورانیوم توسط ایران، عدم تمایل چین به قربانی کردن منافع کلان‌تر، لندن به توافق هسته‌ای کاملاً متعهد است، هراس غرب از نزدیکی تهران به سلاح هسته‌ای، تلاش و تقلا برای حفظ برجام توسط اروپا، منتقد اقدامات ایران، فرانسه درصدد اجرای طرحی برای کاهش فشار مالی بر ایران بوده، حمایت قدرت‌های اروپایی از برجام، دست‌بسته در اجرای تعهدات اقتصادی برجام.	میانجی‌گری برای رفع مشکل برجام، اروپا تصمیم ایران را فرصتی برای مذاکره مجدد بر سر برجام می‌داند، خنثی‌سازی تحریم‌های آمریکا در توان اروپا نیست، اختلاف فرانسه و آمریکا بر روی روش، اروپا دنبال یافتن راهی برای نجات این توافق است، پاریس از فعالیت‌های موشکی ایران و دخالت تهران در امور منطقه نگران است، اروپا نمی‌خواهد از سیاست بینابین خود دست بردارد.

۴-۴. افراد و نهادها

افراد و نهادهایی که نام آنها در سایت‌های بی‌بی‌سی فارسی و العربیه فارسی مورد توجه قرار گرفته، به شرح جدول زیر است. شیوه خطاب کردن این افراد در سایت‌های مذکور، قابل توجه است.

جدول ۳: افراد و نهادهای مورد توجه در سایت‌های بی‌بی‌سی فارسی و العربیه فارسی

العربيه فارسی	بی‌بی‌سی فارسی	
عباس عراقچی معاون وزیر امور خارجه ایران، حسن روحانی، مقام‌های جمهوری اسلامی، عباس موسوی سخنگوی وزارت امور خارجه ایران، اعضای مجلس خبرگان رهبری، وزارت خارجه ایران، اعضای هیئت‌های نمایندگی ایران، علی ربیعی سخنگوی دولت، روحانیونی که کشور را قبضه کرده‌اند، محمدجواد ظریف وزیر خارجه ایران، بهروز کمالوندی سخنگوی سازمان انرژی اتمی، دانشجویان دانشگاه شریف، علیرضا میریوسفی سخنگوی هیئت ایران در سازمان ملل، مسئولان ایرانی و خانواده‌های آن‌ها، مقام‌های ارشد حکومتی ایران، حکومت ایران، رژیم ایران، شورای عالی امنیت ملی، علی خامنه‌ای رهبر ایران، مخالفان دولت حسن روحانی.	آیت‌الله خامنه‌ای، مسئولان ایران، حامیان ادامه وضع موجود، مجمع تشخیص مصلحت نظام، مدافعان گفتگو با دولت ترامپ، رهبران ایران، رئیس‌جمهور ایران، منتسبان و منصوبان آیت‌الله خامنه‌ای، فرماندهان سپاه، نیروهای قائل به «برهم زدن بازی»، مدافعان تعویق اتخاذ تصمیم‌های بزرگ، دولت روحانی، محمدجواد ظریف، وزیر خارجه ایران، عباس موسوی، سخنگوی وزارت خارجه ایران، حسین سلامی فرمانده سپاه پاسداران، معاون وزارت خارجه ایران، سازمان انرژی اتمی، یکی از معماران اصلی توافق برجام یعنی عباس عراقچی، فرماندهان ماشین نظامی ایران، علی ربیعی، سخنگوی دولت ایران، بهروز کمالوندی، سخنگوی سازمان انرژی اتمی ایران، رئیس شورای عالی امنیت ملی، حسن روحانی، رئیس‌جمهور ایران، بدنه حامی حاکمیت در جامعه، نیروهای ایرانی در سوریه، نهادهای اطلاعاتی، فعالان و مطبوعات منتقد، گروه‌های نیابتی ایران.	ن

ادامه جدول ۳: افراد و نهادهای مورد توجه در سایت‌های بی‌بی‌سی فارسی و

العربیه فارسی

العربیه فارسی	بی‌بی‌سی فارسی	
<p>دونالد ترامپ رئیس‌جمهور آمریکا، مایک پومپئو وزیر امور خارجه آمریکا، رئیس‌جمهور اوباما، نماینده ویژه وزارت خارجه آمریکا، کاخ سفید، معاون وزیر خزانه‌داری آمریکا در امور تروریسم، «سیگال مندلکر»، مرکز مطالعات راهبردی و بین‌المللی، وزارت امنیت داخلی، زندانیان آمریکایی، یک دو تابعیتی آمریکایی - لبنانی، بریایان هوک، مقامات آمریکایی، آمریکا و اسرائیل.</p>	<p>دولت بعدی آمریکا، دونالد ترامپ، متحدان آمریکا، عربستان، وزارت خارجه آمریکا، جان بولتون مشاور وقت امنیت ملی رئیس‌جمهور، کنگره، مایک پومپئو، وزیر خارجه آمریکا، پرزیدنت ترامپ، نهادهای اطلاعاتی و جاسوسی آمریکا، سازمان اطلاعات مرکزی آمریکا، مارک اسپر وزیر دفاع آمریکا، جود دبیر سخنگوی کاخ سفید، متخصصان اتحادیه کنترل مسابقه تسلیحاتی (یک سازمان غیردولتی در آمریکا)، جو بایدن، باراک اوباما، نیروهای آمریکا، کاخ سفید، نخست‌وزیر اسرائیل، آقای نتانیاهو، ارتش آمریکا.</p>	<p>آمریکا</p>
<p>طرف‌های اروپایی، کشورهای مخاطب ایران، امانوئل مکرون رئیس‌جمهور فرانسه، بریتانیا، فرانسه، آلمان، روسیه، سؤال سیاست خارجی اتحادیه اروپا، جرمی هانت وزیر امور خارجه بریتانیا، فدریکا موگروینی، بازرسان آژانس، قدرت‌های اروپایی، سران گروه هفت، امضاکنندگان اروپایی برجام، دفتر ریاست‌جمهوری فرانسه، آژانس بین‌المللی انرژی اتمی، اتحادیه اروپا، روسیه و چین، بوریس جانسون نخست‌وزیر بریتانیا، آنگلا مرکل صدراعظم آلمان، کشورهای منطقه، وزرای خارجه اتحادیه اروپا.</p>	<p>دولت‌های طرف مذاکره، روسیه، چین و اتحادیه اروپا، صندوق بین‌المللی پول، سازمان ملل، غرب، اروپا، قدرت‌های اروپایی عضو برجام، گروه ویژه اقدام مالی، فدریکا موگروینی مسئول سیاست خارجی اتحادیه اروپا، آژانس بین‌المللی انرژی هسته‌ای، سازمان ملل متحد، رئیس موقت آژانس بین‌المللی انرژی اتمی، کورنل فروتا، دبیر کل موقت آژانس اتمی، کمیسیون اروپا، مایا کوسیانچیچ سخنگوی کمیسیون اروپا، سخنگوی وزارت خارجه آلمان، اندیشکده موسسه «رویال یونایتد سرویسز»، گروه ۷، امانوئل مکرون رئیس‌جمهور فرانسه، دولت فرانسه، بازرسان آژانس، سخنگوی وزارت خارجه بریتانیا، سخنگوی وزارت خارجه آلمان، یکی از مقام‌های کاخ الیزه، یک منبع آگاه در کاخ الیزه.</p>	<p>سایر طرف‌های برجام</p>

نتیجه‌گیری

داده‌ها نشان می‌دهد که سایت‌های مورد بررسی، هم از نظر میزان پوشش اخبار کاهش تعهدات برجامی ایران، اقدام به برجسته‌سازی اقدامات ایران کرده و آن را در اولویت رسانه‌ای خود و مخاطبان، قرار داده‌اند و هم در نحوه پوشش این اخبار، مطابق نظریه برجسته‌سازی، گزینشگری کرده و بخشی از خبرها را نادیده گرفته و بخش دیگر را برجسته کرده‌اند؛ و همه این اقدامات در راستای گفتمان هدف آن سایت خبری بوده است.

برای مثال، سایت بی‌بی‌سی فارسی «اختلاف‌نظرهای مقامات ایرانی» را برجسته کرده و یکی از دلایل بی‌سرانجام ماندن عاقبت برجام را این اختلافات عنوان می‌کند و از طرف دیگر تأثیر فشار حداکثری آمریکا بر مردم ایران را پررنگ کرده و اوضاع وخیم و نابسامانی از ایران بازنمایی می‌کند تا گفتمان ایران منزوی و ضعیف را در ذهن مخاطب خود، پیش ببرد؛ و یا با برجسته کردن کاربردهای نظامی انرژی هسته‌ای، ایران را به تلاش برای ساخت سلاح اتمی متهم کرده و گفتمان ایران‌هراسی و ایران‌حامی تروریست را ارائه می‌دهد.

همچنین از تحلیل داده‌های استخراج شده و تطابق با نظریه چارچوب‌بندی، این‌چنین برمی‌آید که هرکدام از سایت‌های مورد مطالعه تلاش می‌کنند با واژه‌گزینی و داستان‌گویی به شیوه خود و مطابق با گفتمان و ایدئولوژی خود، افکار عمومی و ذهن مخاطب را به سمت‌وسوی دلخواه، هدایت کنند و روایت کاهش تعهدات برجامی ایران را در قاب و قالبی مورد نظر، ارائه دهند. در این میان با نادیده گرفتن بخشی از اتفاقات و تأکید بر بخشی دیگر، موضوع را مطابق میل خود شکل می‌دهند.

برای مثال بی‌بی‌سی فارسی مراحل کاهش تعهدات برجامی را روایتی از ناچاری و استیصال ایران برای خروج از بن‌بست ناشی از فشار حداکثری روایت می‌کند و با نام‌گذاری اقدامات ایران با عباراتی چون «اقدامات بحث‌برانگیز»، «نقض فزاینده» و ... در پی قاب‌بندی و چارچوب‌سازی اخبار مطابق میل خود است. کاری که العربیه فارسی نیز با استفاده از واژه‌هایی چون «باج‌خواهی» و «تهدید علیه جامعه جهانی» و ... انجام می‌دهد و داستان را این‌گونه روایت می‌کند که کاهش تعهدات توسط ایران، نوعی باج‌خواهی و فشار بر جامعه جهانی برای وادار کردن آمریکا به حذف تحریم‌ها و بازگشت به توافق برجام است.

جنگ‌طلب، باج‌خواهی، حامی تروریست، سازنده سلاح هسته‌ای، عامل ناامنی، انزوای بین‌المللی و ... نیز نمونه‌ای از انگاره‌هایی است که هم بی‌بی‌سی فارسی و هم العربیه فارسی

برای توصیف ایران استفاده می‌کنند تا از انگاره‌سازی نیز در رسیدن به اهداف خود بهره‌بردار باشند.

سایت العربیه فارسی در خبری از سخنان وزیر خارجه ایران نهایت بهره‌برداری را انجام می‌دهد و با پیوند آن به سخنان مقامات آمریکایی، وضعیت کنونی ایران را نتیجه حمایت او از تروریسم و ایجاد ناامنی در منطقه به‌واسطه حمایت از حزب‌الله لبنان، حماس در فلسطین و بشار اسد در سوریه نشان می‌دهد. العربیه حتی ایران را متهم به استفاده ابزاری از پناهندگان و اجبار آنان به جنگ در سوریه می‌کند و به این وسیله تلاش می‌کند گفتمان ایران تروریست را برای مخاطبان خود تبیین کند. این سایت برای تقویت این گفتمان از اتفاقات آرامکو عربستان و توقیف کشتی انگلیسی نیز نهایت استفاده را می‌کند.

همچنین العربیه در همین خبر با برجسته‌سازی اعتراف محمدجواد ظریف، وزیر امور خارجه وقت ایران مبنی بر خروج همه شرکت‌های اروپایی از ایران تلاش می‌کند ایران را در انزوای بین‌المللی نشان دهد تا العربیه هم گفتمان ایران منزوی و گفتمان ایران ضعیف را دنبال کرده باشد. از تجزیه و تحلیل اخبار سایت بی‌بی‌سی فارسی، در طول زمانی که ایران چهار گام خود در کاهش تعهدات برجامی را اجرایی کرد، ملاحظه شد که بی‌بی‌سی معتقد است اروپا و آمریکا برای جلوگیری از ساخت تسلیحات اتمی توسط ایران برجام را امضا کردند و در خبرهای خود دائم به این موضوع اشاره می‌کند که ایران عامل ناامنی منطقه بوده و به دنبال دستیابی به سلاح اتمی است و از این طریق گفتمان ایران‌هراسی را تقویت می‌کند.

از نظر بی‌بی‌سی آنچه موجب کاهش تعهدات برجامی توسط ایران شده است، خروج ترامپ از برجام است و جالب اینجاست که این سایت تلاش می‌کند این اقدام را یک تصمیم از سوی شخص ترامپ، رئیس‌جمهور وقت آمریکا، معرفی کند؛ نه تصمیمی از سوی تمام حاکمیت آمریکا؛ و معتقد است اروپا تمام تلاش خود را برای حفظ برجام انجام داده است. هرچند که نتایج این تلاش‌ها کم‌رنگ بوده است اما اروپا خواهان حفظ برجام است و این ایران است که با گام‌های پی‌درپی و کاهش تعهدات خود، در حال عدول از تعهدات و خروج از برجام است و در واقع این عمل را نقض برجام از سوی ایران، به حساب می‌آورد. در واقع، اقدام اولیه آمریکا در خروج از برجام به شدت در اخبار کم‌رنگ شده و این‌گونه تلقین می‌شود که ایران عامل اصلی مرگ احتمالی برجام است.

نکته مهم اینجاست که بی‌بی‌سی ایران را ناچار به این اقدامات می‌داند و درماندگی و ناچاری ایران را برجسته‌سازی می‌کند که هیچ کشوری ایران را در این مسیر همراهی نمی‌کند و از این طریق گفتمان ایران منزوی را ترویج می‌کند. این سایت خبری بر فشارهای داخلی ایران که نتیجه تحریم‌های آمریکا است تأکید و به این ترتیب فشارهای حداکثری آمریکا را در آستانه نتیجه‌بخشی ارزیابی می‌کند و لذا بر گفتمان ابرقدرتی آمریکا، مهر تأیید می‌زند. قدرتی که نه تنها ایران توانایی مقابله با آن را ندارد بلکه اروپا هم در برابر آن دست‌بسته بوده و تلاش‌هایش برای حفظ برجام بی‌نتیجه مانده است. این سایت خروج تدریجی ایران از برجام را نوعی فشار بر جامعه جهانی و باج‌خواهی نامیده و مقدمه‌ای برای ایجاد ناامنی در منطقه می‌داند. زیرا احتمال می‌دهد ایران برای جبران خسارت‌ها، امتیاز گرفتن از طرف مقابل و برون‌رفت از شرایط کنونی دست به اقدامات خرابکارانه بزند و از این طریق بی‌بی‌سی، خط ایران‌هراسی در جهان را تداوم می‌بخشد.

بنابراین، آن‌چنان که گفته شد از پوشش اخبار کاهش تعهدات برجامی ایران، در سایت‌های بی‌بی‌سی فارسی و العربیه فارسی گفتمان‌های ایران‌هراسی، گفتمان امپریالیسم و آمریکای ابرقدرت، گفتمان ایران منزوی، ضعیف و ایران حامی تروریست استنباط می‌شود و نتایج این مقاله نشان می‌دهد سایت‌های خبری مذکور، فعالیت‌های هسته‌ای ایران و به‌ویژه کاهش تعهدات برجامی ایران را با نگاه سیاسی پوشش داده‌اند. در متون خبری سایت بی‌بی‌سی فارسی، تفسیر همراه با روایت رویداد، بسیار مشهود است. امری که خیلی آرام، مخاطب را در مسیری از پیش تعیین شده هدایت می‌کند. این شیوه در العربیه فارسی کمتر مشهود است.

نتایج این مقاله با نتایج پژوهش هوشیار (۱۳۹۹) که ایران‌هراسی را یکی از مهم‌ترین گفتمان‌های بی‌بی‌سی نام برده بود مطابقت دارد. این موضوع در پژوهش بهجتی فرد و همکارانش نیز ذکر شده بود که بر اساس یافته‌های این مقاله نیز، ترویج ایران‌هراسی و بحران‌سازی در العربیه فارسی و بی‌بی‌سی فارسی مشاهده شد. همچنین براساس بررسی داده‌های این مقاله، نتایج حاصل از پژوهش قاسمی‌نسب و همکارانش تأیید می‌شود. ایشان در پژوهش خود به این نتیجه رسیده بودند که شبکه العربیه برای مخابره پیام‌های ناامید کننده درباره ایران برای مخاطبان خود، به وفور از واژگان منفی استفاده کرده و می‌کوشد با برجسته کردن این واژگان منفی شرایط مایوس کننده‌ای از ایران، به مخاطبان خود تلقین کند.

پیشنهاد‌های رسانه‌ای

- در راستای پژوهش حاضر پیشنهاد‌های رسانه‌ای و پژوهشی زیر توصیه می‌شود:
- از یافته‌های این مقاله، در برنامه‌های تحلیلی شبکه‌های برون‌مرزی در خصوص مواضع یک‌جانبه‌نگرانه شبکه‌های بی‌بی‌سی و العربیه استفاده شود.
 - یافته‌های مقاله حاکی از آن است که رویکرد شبکه‌هایی مانند بی‌بی‌سی فارسی و العربیه نه اطلاع‌رسانی حرفه‌ای و بی‌طرفانه، بلکه ایجاد عملیات روانی در راستای سیاست‌های امنیتی کشورهای متبوع خود است. اهمیت دارد این موضوع از زبان کارشناسان و همچنین در برنامه‌های مرتبط مورد تأکید قرار گیرد.
 - پیشنهاد می‌شود صداوسیما با همفکری وزارت امور خارجه جمهوری اسلامی ایران، بر اساس مواضع و گفتمان‌های استخراج شده رسانه‌های رقیب که در این مقاله و یا سایر پژوهش‌های مشابه استخراج شده، در مواردی مانند کاهش تعهدات برجامی، پیوست رسانه‌ای مواضع و اقدامات خود را تهیه و علاوه بر شبکه‌های برون‌مرزی صداوسیما در اختیار سایر رسانه‌ها نیز بگذارند تا هماهنگی بیشتری بین آنها ایجاد شود.
 - رصد مستمر اخبار بی‌بی‌سی فارسی و العربیه فارسی و اتخاذ سیاست متناسب در مقابله با آنها در شبکه‌های برون‌مرزی سازمان صداوسیما به‌ویژه شبکه العالم و پرس‌تی‌وی به‌مانند گذشته مورد توجه قرار گیرد.
 - پیشنهاد می‌شود در پژوهشی نحوه پوشش اخبار برجامی در سایت انگلیسی بی‌بی‌سی و یا سایت عربی العربیه با سایت فارسی آن‌ها مقایسه شود.
 - پیشنهاد می‌شود در پژوهشی نحوه استفاده سایت‌های مورد مطالعه از فضای مجازی و شبکه‌های اجتماعی مانند توئیتر، اینستاگرام و ... در پوشش اخبار برجام و مقایسه آن‌ها با عملکرد سایت‌های خبری‌شان بررسی شود.
 - پیشنهاد می‌شود در پژوهشی در خصوص اخبار برجام، گفتمان خبرگزاری‌های داخلی، از جناح‌های مختلف، با یکدیگر و با گفتمان خبرگزاری صداوسیما مقایسه شود.

پیشنهاد برای تحقیقات آتی

- پیشنهاد می‌شود نحوه پوشش اخبار، در ادامه مذاکرات برجامی ایران در سایت‌های مورد مطالعه این پژوهش بررسی شود و با سایت‌های العربیه و پرس‌تی‌وی مقایسه شود.

- پیشنهاد می‌شود نحوه پوشش اخبار کاهش تعهدات برجامی ایران در نسخه انگلیسی بی‌بی‌سی با نسخه فارسی آن مقایسه شود.
- پیشنهاد می‌شود نحوه پوشش اخبار کاهش تعهدات برجامی ایران در نسخه عربی العریبه با نسخه فارسی آن مقایسه شود.
- پیشنهاد می‌شود نحوه پوشش اخبار کاهش تعهدات برجامی ایران در سایر رسانه‌های غربی زبان منطقه و العریبه مقایسه شود.

منابع و مأخذ منابع فارسی

- العریبه (۲۰۰۹)، «درباره کانال خبری العریبه»، قابل دسترسی در:
https://web.archive.org/web/20100210085600/http://www.alarabiya.net/en/about_aa_tv.html
- بهجتی‌فرد، هادی و سرابی، سعید (۱۳۹۵)، «مقایسه گفتمان خبری سایت‌های فارسی‌زبان شبکه‌های العریبه و بی‌بی‌سی؛ مطالعه موردی اعتراضات عمومی در بحرین»، **فصلنامه پژوهش‌های ارتباطی**، دوره ۲۳، شماره ۸۵، بهار، صص ۱۵۰-۱۳۳.
- بشیر، حسن (۱۳۹۱)، **خبر**، تهران: انتشارات دانشگاه امام صادق (ع).
- بی‌بی‌سی فارسی (۲۰۱۲)، «۶۲ سال بی بی سی فارسی: از این جا لندن است؛ تا سایت اینترنتی»، قابل دسترسی در:
https://web.archive.org/web/20120107035012/http://www.bbc.co.uk/persian/iran/021224_a-mb-bbc.shtml
- بی‌بی‌سی فارسی (۲۰۱۶)، «درباره مرکز رسانه‌ای بی‌بی‌سی»، قابل دسترسی در:
<https://www.bbc.co.uk/mediacentre/latestnews/2016/new-head-of-persian>
- خلیلی، عابد (۱۳۹۲)، «مقایسه گفتمان پایگاه‌های الجزیره انگلیسی و پرس‌تی‌وی در مورد پوشش خبری درگیری‌های سوریه»، پایان‌نامه برای اخذ درجه کارشناسی ارشد، تهران: دانشگاه صداوسیما.
- رسولی، محمدرضا، پویا نعمت‌اللهی و سیدمحمود نجاتی حسینی (۱۳۹۹)، «همگرایی و واگرایی گفتمان رسانه‌ای برجام»، **فصلنامه مطالعات فرهنگی و ارتباطات**، تابستان، صص ۲۹-۱.
- سلطانی‌فر، محمد و هاشمی، شهناز (۱۳۸۲)، **پوشش خبری**، تهران: انتشارات سیمای شرق.
- سورین، ورنر جی و دلیو تانکار، جیمز (۱۳۸۱)، **نظریه‌های ارتباطات**، ترجمه علیرضا دهقان، تهران: دانشگاه تهران.
- شکرخواه یونس (۱۳۷۴)، **خبر**، تهران: مرکز گسترش آموزش رسانه‌ها.

فرقانی، محمدمهدی (۱۳۸۲)، **راه دراز گذار** (بررسی تحول گفتمان توسعه سیاسی در ایران)، تهران: فرهنگ و اندیشه.

فرانکفورت، چاوا؛ نجمیاس، دیوید (۱۳۸۱). **روش‌های پژوهش در علوم اجتماعی**، (ترجمه: فاضل لاریجانی و رضا فاضل)، تهران: سروش.

قاسمی‌نسب، رضاعلی و علی ضیغمی و سیدرضا امیر احمدی (۱۳۹۸)، تحلیل زبان‌شناسی خروج آمریکا از برجام در گفتمان دوشبکه العربیه و المنار، **دوماهنامه جستارهای زبانی، دوره: ۱۰، شماره: ۳** گودرزی، حسن (۱۳۸۹)، «مقایسه گفتمان خبری خبرگزاری جمهوری اسلامی ایران (ایرنا) و سایت بی‌بی‌سی فارسی در مورد اخبار هسته‌ای (با تأکید بر مسئله ساخت تأسیسات هسته‌ای قم «فردو»» پایان‌نامه برای اخذ کارشناسی ارشد، تهران: دانشگاه صداوسیما.

مهدی زاده، سیدمحمد (۱۳۸۹). **نظریه‌های رسانه: اندیشه‌های رایج و دیدگاه‌های انتقادی**، تهران: نشر همشهری.

مهدی‌زاده، سیدمحمد (۱۳۸۰)، «تصویرسازی منفی رسانه‌های غرب از جهان اسلام و ملل شرق» **فصلنامه رسانه**، سال دوازدهم، شماره ۴۷. صص ۱۰-۲۱

نیک‌ملکی، محمد (۱۳۸۴)، «تحلیل گفتمان اخبار شبکه‌های العالم و الجزیره با تأکید بر رویدادهای عراق»، پایان‌نامه برای اخذ درجه کارشناسی ارشد، تهران: دانشگاه صداوسیما.
ویندال، سون، بنو سیگنایزر و جین اولسون (۱۳۸۷)، **کاربرد نظریه‌های ارتباطات**، (ترجمه علیرضا دهقان)، تهران، نشر جامعه‌شناسان.

ورنر، سورین، تانکارد، جیمز (۱۳۸۳)، **نظریه‌های ارتباطات**، (ترجمه: علیرضا دهقان)، تهران: دانشگاه تهران.

دهقان، علیرضا (۱۳۷۸)، **بررسی رابطه میان افکار عمومی و رسانه**، تهران، مرکز مطالعات و تحقیقات رسانه‌ها.

ون‌دایک، تتون ای (۱۳۸۲)، **مطالعاتی در تحلیل گفتمان**، تهران، دفتر مطالعات و توسعه رسانه‌ها.
ون‌دایک، تتون ای (۱۳۷۸)، «تحلیل گفتمان خبر»، (ترجمه حسن نورائی بیدخت). **فصلنامه رسانه**، ۶ (۳)، ۳۳-۲۷

هوارث، دیوید (۱۳۷۷)، «نظریه گفتمان»، **فصلنامه علوم سیاسی**، شماره ۲
هوشیار، مهدی و محمدمهدی زاده (۱۳۹۹)، «چهارچوب‌سازی و گفتمان‌سازی رسانه‌ها در پوشش اخبار»، **فصلنامه ارتباطات و رسانه**، دوره ۳، شماره ۷، خرداد، صص ۱۶۳-۱۲۵.

منابع انگلیسی

- Carolina Carazo-Barrantes (2020), "Agenda-setting in a social media age Exploring new methodological approaches", **The Agenda Setting Journal**, Volume 5, Issue 1, March 2021, pp. 31 – 55.
- Entman RM. (1993), **Framing: toward clarification of a fractured paradigm**. J. Commun.
- Feezell, J. T (2018), **Agenda Setting through Social Media: The Importance of Incidental News Exposure and Social Filtering in the Digital Era**. *Political Research Quarterly*, 71(2), pp. 482–494.
- Harcup and Deirdre O'Neill (2010), What is news? **journalism studies**, Vol 2, Issue 1
- Mc adam. d (1996), **The framing functions of movement tactics**, New York: Cambridge university press.
- Michael McCarthy (2019), **An Introduction to Applied Linguistics** (3rd ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780429424465>
- Philemon Bantimaroudis and Eleni Kampanellou (2007), "The Cultural Framing Hypothesis: Attributes of Cultural Alliances and Conflicts", **Press/Politics**, Vol. 12, No. 2, p. 82.
- Scheufele, D.A. & Tewksbury, D. (2007), Framing, Agenda Setting, and Priming: The Evolution of Three Media Effects Models. In **Journal of Communication**, Vol. 57, No.1, pp. 9-20.

